

Het bos toegankelijk voor iedereen... Wat kan de bosbeheerder doen?

2003 was het Europees jaar voor mensen met een handicap. Voor de Vereniging voor Bos in Vlaanderen vzw was dit een uitgelezen moment om eens in te gaan op de ontwikkelingen rond de toegankelijkheid van bos- en natuurgebieden voor mensen met een beperkte mobiliteit. Op vrijdag 28 november 2003 organiseerde de VBV samen met de vzw Stille Paden hierover een studiedag. Met dit artikel willen we de belangrijkste en meest praktische conclusies van deze studiedag voorstellen.

Toegankelijkheid: de problematiek

Mensen met een beperkte mobiliteit zijn niet enkel rolstoelgebruikers, maar bijvoorbeeld ook gezinnen met buggy's, ouderen, slechtzienden en blinden. Veel park-, natuur- en bosgebieden zijn echter niet toegankelijk voor deze groep van mensen omdat ze hindernissen bevatten. Een goede toegankelijkheid van een bos of een natuurgebied is meer dan de aanwezigheid van rolstoelvriendelijke paden. Toegankelijkheid begint bij een goede bereikbaarheid en toegankelijke informatie. Daarnaast zijn ook aangepaste parkeergelegenheid en aangepast meubilair noodzakelijk. Het geheel zit vervat in het begrip 'integrale toegankelijkheid'. Integrale toegankelijkheid van groengebieden vereist dat iedereen zo onafhankelijk en gelijkwaardig mogelijk van deze groengebieden gebruik kan maken. Natuurlijk is het niet de bedoeling dat in elk bos- en natuurgebied alle voorzieningen worden aangebracht. Zeer kwetsbare vegetaties, moerasbossen, bronbossen, gebieden met een zeer drassige bodem, enzovoort, worden beter niet te veel verstoord door ingrepen, verhardingen en voorzieningen. Steeds moet een goed evenwicht gezocht worden tussen de ecologische en de sociale functies van het bos.

Binnen de bos- en natuursector bleek een grote interesse te bestaan voor het thema toegankelijkheid. Op de studiedag waren dan ook heel wat deelnemers uit deze 'groene' sector aanwezig. Zij konden er discussiëren met mensen uit de sociale sector en een aantal ervaringsdeskundigen. Het ging onder andere over de juridische mogelijkheden en beperkingen, participatie en technische aspecten van een integrale toegankelijkheid. Ook de visie rond het harmonisch park- en groenbeheer werd toegelicht. Er werden twee prachtige voorbeelden gegeven van toegankelijke groengebieden: het natuurpad 'Alloo' op het Nederlandse

GRIET BUYSE EN KATRIJN GIJSEL,
Vereniging voor Bos in Vlaanderen vzw

Texel en het 'Voel het bos'-circuit in het Arboretum van Groenendaal (info op www.ngz.be).

Wat kan de bosbeheerder doen?

— Toegankelijke informatie

Bezoekers informeren zich graag op voorhand over een gebied dat ze gaan bezoeken, bijvoorbeeld via het internet of een folder. Hierbij is het belangrijk dat er ook informatie gegeven wordt over de toegankelijkheid en bereikbaarheid van het gebied en de voorzieningen (bv. openbaar vervoer, toiletten, ...). In het gebied zelf wordt best aan de ingang een informatiebord voorzien met een overzichtelijk grondplan en aanduiding van parkings, eventueel sanitair, lengte van de wandelingen en eventuele hindernissen.

Bij de aanmaak van folders, websites en informatieborden best rekening met enkele richtlijnen voor toegankelijke teksten (zie kader). Hierdoor worden deze ook bruikbaar voor slechtzienden en zelfs blinden. Informatie op borden is het best leesbaar op een hoogte tussen 140 en 160 cm boven de grond. Borden staan best op een goed bereikbare plek, bij voorkeur verhard en buiten de looproute.

Hoe informatie leesbaar maken voor zoveel mogelijk mensen?

- zorg voor voldoende contrasterende kleuren, bijvoorbeeld witte letters op zwarte achtergrond of de combinatie geel-blauw
- gebruik voldoende grote letters en let ook op de lichtinval
- voor blinden kan een grondplan in reliëf uitkomst bieden en essentiële informatie kan in braille
- hou de teksten beknopt en eenvoudig
- neem voor meer informatie contact op met een gespecialiseerde organisatie, bijvoorbeeld Blindenzorg Licht en Liefde (contactgegevens onderaan dit artikel)

— Bereikbaarheid

Het verruimen van de toegankelijkheid van een gebied begint bij een goede bereikbaarheid. Men heeft immers niets aan een rolstoeltoegankelijk bospad, wanneer het bosgebied voor rolstoelgebruikers onmogelijk te bereiken is. Een goede bereikbaarheid (ook met het openbaar vervoer) ligt natuurlijk niet alleen in de handen van de bosbeheerder. Vaak zijn inspanningen van verschillende beheerders en diensten noodzakelijk.

Informatiepanelen met essentiële informatie in braille

Parkeerplaatsen

Rolstoelgebruikers hebben aangepaste parkeerplaatsen nodig. Deze zijn verhard en minstens 3,5 op 6 meter. Een afscheiding of duidelijke markering tussen de parkeerplaatsen moet ervoor zorgen dat andere auto's niet te dicht parkeren zodat er voldoende instapruimte blijft. Parkeerplaatsen voor rolstoelgebruikers worden aangeduid met een duidelijk bord (Eg met rolstoelsymbool).

De paden

Mensen in een rolstoel, blinden of slechtzienden, mensen met buggy's of ouderen stellen andere eisen aan paden en infrastructures dan wandelaars die goed te been zijn. Als men ernaar streeft een gebied ook voor hen meer toegankelijk te maken, dient men ervoor te zorgen dat bezoekers tenminste één rondgaand pad kunnen uitwandelen zonder hindernissen tegen te komen op hun weg en via de wandeling toch een representatief beeld van het gebied krijgen. Dit pad dient niet alleen bereikbaar te zijn vanaf de openbare weg, maar moet ook voldoen aan enkele extra criteria inzake de breedte, het loopoppervlak en eventuele hellingen. Gevaarlijke obstakels op en langs de paden moeten duidelijk aangegeven worden. De lengte van het pad wordt best vermeld op een informatiebord aan de ingang van het gebied.

Paden worden best (half) **verhard** en zo vlak en aaneengesloten mogelijk gemaakt. Elke soort verharding heeft voor- en nadelen, en dit zowel voor de gebruiker als voor het functioneren van het gebied. Voorbeelden van verhardingen zijn schelpen, leemzand, gemalen puin, klinkers of betonsteen, tegels, kunststofrasters, ... Sommige verhardingen zijn redelijk goedkoop en geven een natuurlijke aanblik. Andere kunnen dan weer een negatieve invloed hebben op het biotoop er rond. Bij elke soort verharding zal er een verschil in gebruiksgemak zijn. Een factor die ook zeker bepalend is, is de kostprijs voor de aanleg en het onderhoud. Bij elk gebied zullen we dus moeten evalueren óf een verharding kan en welk type verharding dan het meest aangewezen is.

Ook de toegankelijkheid van **brugjes** is belangrijk. Zij vormen vaak een cruciale verbinding tussen verschillende delen van een gebied. Onderhoud is nodig om een goede

Houten latten vormen goede geleidelijnen langs het pad

aansluiting tussen het pad en de brug te behouden. Het zand spoelt daar immers vaak weg waardoor een drempel gevormd wordt. De ondergrond van de brug moet slipvrij zijn en de hellingsgraad laag. Een houten brug kan goedkoop slipvrij gemaakt worden door kippengaas op het brugdek te spijkeren. Een leuning langs beide zijden van de brug is wenselijk. Bij bruggen zonder leuning, zijn drempels langs de randen zeker noodzakelijk.

Tips voor toegankelijke paden

- voorzie voldoende brede paden: 90 cm is een absoluut minimum, beter – zeker in druk bezochte gebieden – is een breedte van 120 à 150 cm (is dit niet mogelijk, voorzie dan om de 50 meter een plek waar bezoekers elkaar kunnen kruisen)
- paden zijn best zo vlak mogelijk en bevatten geen drempels of trappen: een drempel van meer dan 2 cm is onneembaar voor rolstoelgebruikers
- hoogteverschillen kunnen overbrugd worden door zachte hellingen: als norm wordt een maximale hellingsgraad van 2% gehanteerd voor dwarshellingen en 5% voor langshellingen (voor korte langshellingen kan tot 10% gegaan worden) (Een langshelling komt voor wanneer het pad in stijgende of dalende lijn verloopt, een dwarshelling komt voor wanneer het pad links hoger of lager is dan rechts.)
- voor blinden kunnen geleidelijnen aangebracht worden, bijvoorbeeld houten latjes langs het wandelpad
- vermijd overhangend groen in de looproute
- kies aangepaste types van sluisen, poortjes en klaphekken die dieren of bepaalde groepen recreanten (gemotoriseerd verkeer, fietsers) buiten houden maar waar wandelaars met beperkte mobiliteit wel doorheen kunnen (concrete voorbeelden op www.natuurzonderdrempels.nl)

Aan het hoofdeinde van de picknickbank is een verlengstuk met plaats voor een rolstoel

Rustbanken, picknicktafels en ander meubilair

Een goede keuze en plaatsing van picknicktafels, banken, afvalbakken,... vraagt een kleine inspanning van de beheerder maar kan een wereld van verschil maken voor de bezoeker met een beperkte mobiliteit. Vaak wordt meubilair niet of nauwelijks gebruikt omdat het op een verkeerde plaats staat of overbodig is. Als een bank bijvoorbeeld de hele dag in de schaduw staat, blijft ze vochtig en groeien er al snel mossen en algen op waardoor de bank sneller rot en er vaak vuil en nat bij staat. Een **bank** wordt best uit de tocht geplaatst zodat de gebruikers niet recht in de wind komen te zitten. Het is moeilijk om een ideale zithoogte aan te geven aangezien dit individueel verschilt. Maar als gemiddelde hoogte wordt 47 cm genomen. Het zitvlak van de bank is best volledig horizontaal. Een verharding naast de bank geeft rolstoelgebruikers de kans om naast de bank te gaan staan en niet in de looproute.

Een **picknicktafel** kan mits enkele eenvoudige aanpassingen ook door mensen in een rolstoel worden gebruikt. Ofwel voorziet men aan één kant van de tafel geen zitbank ofwel brengt men aan het hoofdeinde van de bank een verlengstuk aan zodat de rolstoelgebruiker er onder kan rijden.

Een goed kleurcontrast tussen de bak en het deksel van **vuilnisbakken** zorgt ervoor dat ook slechtzienden deze zelfstandig kunnen gebruiken.

Ook voor andere voorzieningen zoals visplaatsen, vogelkijkhutten, observatiepunten en dergelijke werden richtlijnen geformuleerd. Deze zijn onder meer te vinden op de website www.natuurzonderdrempels.nl.

Gebouwen

Bezoekerscentra en cafetaria's, maar ook onbemande infopunten, zijn bij voorkeur zoveel mogelijk toegankelijk, bereikbaar en bruikbaar voor mensen met een beperkte mobiliteit. Indien dit (voorlopig) niet het geval is, wordt dit best op voorhand aangegeven in de infobrochure of op de website. Ook hier is het weer van groot belang aandacht te besteden aan de integrale toegankelijkheid. Het gebeurt maar al te vaak dat er bijvoorbeeld een toegankelijk toilet aanwezig is in een gebouw, maar dat het niveauverschil van de drempel om het gebouw binnen te geraken, te hoog is. Voor juiste afmetingen van deuren, gangen, toiletruimtes, drempels en dergelijke meer, verwijzen we opnieuw naar www.natuurzonderdrempels.nl.

Een uitgebreid verslag van deze studiedag kan je downloaden op de VBV-website www.vbv.be of bel voor meer info Katrijn Gijssels (09 264.90.49) of mail katrijn.gijssels@vbv.be.

Voor verzending met de post worden verzendingskosten aangerekend.

Contactadressen

- Stille Paden vzw, Huis van de Sport, Boomgaardstraat 22 bus 2, 2600 Berchem, tel. 03 286 59 00, e-mail stille.paden@skynet.be
- Blindenzorg Licht en Liefde, Dienst Toegankelijkheid, Recollettenlei 6, 9000 Gent, tel. 09 224 02 90, fax 09 225 85 67, e-mail toegank@blindenzorglichtenliefde.be

Reactie van een Bosrevue-lezer

Beste Bosrevue,

Ik onderzoek natuurvriendelijke bosexploitatie in een project aan de Universiteit Gent en kan mij aansluiten bij het artikel van Marnix Bouwmeester in Bosrevue nr. 6 (p. 12). Het aanduiden, respecteren, documenteren en hergebruiken van dunningspaden (in Vlaanderen: vaste uitsleppistes) is belangrijk in onze dennenbossen:

- de voornaamste ingrepen vandaag zijn dunning en kleinschalige kap,
- dit bostype leent zich uitstekend tot de inzet van harvesters en forwarders,
- vaste uitsleppistes scheppen klaarheid voor beheerder én exploitant,
- door de zware machines op pistes te houden wordt vlaksgewijze bodemverdichting vermeden. In de tijd tussen twee dunnings-ingen is deze zure bodem met weinig bodemfauna nog helemaal niet hersteld. Zowat overal rijden is dus uit den boze!
- vaste uitsleppistes telkens opnieuw gebruiken leidt weliswaar tot bodemcompactie op maximaal 20% van de bosbodem, maar de overige 80% blijft ongeschonden (verluchting, infiltratie, wortelgroei).

Enkele technische bemerkingen om het verhaal aan te vullen:

- 20 m is een ideale tussenafstand voor de pistes. Met een harvesterkraan van 8 à 9 meter kunnen misschien niet alle bomen van op de piste bereikt worden, maar even 'insteken' naar een boom kan weinig kwaad. Belangrijker is dat de veel zwaardere forwarder strikt op de uitsleppistes blijft.
- Lagere bandendruk = betere gewichtsverdeling = minder bodemverdichting. Ook de tractie van de machine verbetert, zodat ze minder slijt en minder bodemverstoring geeft.
- Banden van forwarders worden soms opgevuld met water om de machine stabiel te maken (zodat hoger kan geladen worden). De bodemcompactie neemt dan echter enorm toe: meer gewicht op minder draagvlak. Ook de banden zelf slijten sneller. Absoluut te vermijden!
- De keuze tussen langhout- of korthoutmethode bij een exploitatie is erg belangrijk. Gekort hout wordt met een forwarder of een tractor met uitrijkar over de piste uitgereden. Stammen op volle lengte moeten doorheen de nevenetage gemanoeuvrerd worden en langs de stamvoeten van de blijvende bomen tot aan de weg gesleept worden. Hoe ouder en langer de bomen, hoe sterker dit verschil.

Vriendelijke bosgroet,
Robbie Goris
Laboratorium voor bosbouw (UGent)